

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14929033>

BOSHLANG‘ICH SINFLARDA KELISHIK QO‘SHIMCHALARINI O‘QITISH METODIKASI

Turoyeva Nargiza

Nizomiy nomidagi Toshkent Davlat Pedagogika Universiteti

Boshlang‘ich ta‘lim fakulteti Boshlang‘ich ta‘lim yo‘nalishi 201-guruh talabasi.

M.A.Hamrayev

Ilmiy rahbar: Nizomiy nomidagi Toshkent Davlat Pedagogika Universiteti boshlang‘ich fakulteti dotsenti, filologiya fanlari nomzodi

Email: m.a.hamrayev@gmail.com

***Annotatsiya.** Ushbu maqolada boshlang‘ich sinflarda kelishik qo‘shimchalarini o‘qitish metodikasining asosiy tamoyillari, samarali usullari va texnologiyalari tahlil qilinadi. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining yosh xususiyatlariga mos holda kelishik qo‘shimchalarini o‘rgatish jarayonida qo‘llaniladigan innovatsion yondashuvlar va interfaol metodlar ko‘rib chiqiladi.*

***Kalit so‘zlar:** Kelishik qo‘shimchalari, boshlang‘ich ta‘lim, metodika, interfaol o‘qitish, grammatik kompetensiya.*

***Abstract.** This article analyzes the main principles, effective methods, and technologies of teaching case suffixes in primary school classes. Innovative approaches and interactive methods used in the process of teaching case suffixes, considering the age characteristics of primary school students, are examined.*

***Keywords.** Case suffixes, primary education, methodology, interactive teaching, grammatical competence.*

Аннотация. В данной статье анализируются основные принципы, эффективные методы и технологии обучения надежным окончаниям в начальных классах. Рассматриваются инновационные подходы и интерактивные методы, используемые в процессе обучения надежным окончаниям с учетом возрастных особенностей учащихся начальных классов.

Ключевые слова: Надежные окончания, начальное образование, методика, интерактивное обучение, грамматическая компетенция.

Kirish

Tilshunoslikda kelishik qo‘shimchalari so‘zlar o‘rtasidagi grammatik bog‘lanishlarni ifodalashda muhim ahamiyat kasb etadi. O‘zbek tilida olti xil kelishik mavjud bo‘lib, ularning har biri so‘zning sintaktik rolini belgilaydi. Boshlang‘ich sinflarda ushbu mavzuni o‘qitish o‘quvchilarning nutqiy va yozma savodxonligini shakllantirishda muhim bosqich hisoblanadi. Shuning uchun, boshlang‘ich sinf o‘qituvchilari kelishik qo‘shimchalarini o‘rgatishda samarali metodikalardan foydalanishlari lozim.

Asosiy qism

Boshlang‘ich sinflarda kelishik qo‘shimchalari haqida o‘quvchilarga sodda va tushunarli tarzda tushuntirish muhim. Quyida kelishik qo‘shimchalari haqida asosiy ma’lumotlar keltirilgan:

Kelishik qo‘shimchalari so‘zning boshqa so‘zlar bilan bog‘lanishiga yordam beradigan qo‘shimchalardir. Ular otlarga qo‘shiladi va gapda turli vazifalarni bajaradi. O‘zbek tilida olti xil kelishik bor, ularning har biri o‘ziga xos ma’no anglatadi:

Boshlang‘ich sinf o‘quvchilari uchun o‘yin va mashqlar Rasm asosida so‘roq berish:

Rasm ko‘rsatilib, “Bu kim?” yoki “Bu nima?” deb so‘raladi (nom kelishigi). Keyin, “Bu kimning noutbuki?” yoki “Bu nimaning soyasi?” kabi savollar berib, qaratqich kelishigi tushuntiriladi.

Ketma-ket so‘zlar: Bir so‘z aytiladi va o‘quvchilar uning barcha kelishik shakllarini aytishadi. Masalan: *kitob* → *kitobning, kitobni, kitobga, kitobdan, kitobda*.

Shu usullar orqali o‘quvchilar kelishik qo‘shimchalarini osonroq o‘zlashtirishlari mumkin.

O‘zbek tilida kelishik qo‘shimchalari so‘zlarning gap ichida qanday vazifani bajarishini ko‘rsatadi va so‘zlar o‘rtasidagi grammatik bog‘lanishlarni belgilaydi. Ular ot so‘z turkumiga qo‘shilib, gap tarkibida turli sintaktik rollarni ifodalaydi. O‘zbek tilida olti xil kelishik mavjud:

Bosh kelishik – Ot o‘zining asliy holida bo‘lib, ega vazifasini bajaradi. Misol: *Bola o‘ynayapti.*

Qaratqich kelishigi – Egallik yoki egalik munosabatini bildiradi. Misol: *Bolaning kitobi stol ustida.*

Tushum kelishigi – To‘ldiruvchi vazifasini bajaradi. Misol: *Bola kitobni o‘qiyapti.*

Jo‘nalish kelishigi – Harakat yo‘nalishini bildiradi. Misol: *Bola maktabga ketdi.*

O‘rin-payt kelishigi – Harakatning sodir bo‘lish joyini yoki vaqtini bildiradi. Misol: *Bola uyda o‘qiyapti.*

Chiqish kelishigi – Harakat manbasini bildiradi. Misol: *Bola maktabdan keldi.*

Boshlang‘ich sinflarda kelishik qo‘shimchalarini o‘qitishda vizual materiallardan, o‘yin metodlaridan va amaliy mashg‘ulotlardan foydalanish muhimdir.

Boshlang‘ich sinflarda kelishik qo‘shimchalarini o‘qitishning ahamiyati. Kelishik qo‘shimchalari o‘quvchilarning gap tuzish, nutqiy faoliyatini rivojlantirish va yozma savodxonlikni oshirishga xizmat qiladi. Bu qo‘shimchalarni o‘zlashtirish orqali bolalar so‘zlar o‘rtasidagi mantiqiy bog‘lanishlarni to‘g‘ri tushunishadi va grammatik jihatdan to‘g‘ri gap tuza olishadi.

Kelishik qo‘shimchalarini o‘rgatishda quyidagi metodlardan samarali foydalanish mumkin:

Ko‘rgazmali metod: O‘quvchilarga rasm, jadvallar va diagrammalar orqali kelishik qo‘shimchalarining ishlatilishini tushuntirish.

O‘yin metodlari: “So‘z topish”, “So‘zlarni bog‘lash”, “Qaysi kelishik?” kabi interfaol o‘yinlar orqali o‘quvchilarning ishtirokini ta‘minlash.

Mustaqil ish usuli: Matn yoki gaplar ustida ishlash orqali o‘quvchilarga kelishik qo‘shimchalarini amaliy o‘rgatish.

Dialog va rolli o‘yinlar: Bolalar o‘rtasida muloqotni tashkil etish orqali kelishik qo‘shimchalarining nutqiy qo‘llanilishini mustahkamlash.

Boshlang‘ich sinflarda kelishik qo‘shimchalarini o‘qitishda duch kelinadigan qiyinchiliklar:

O‘quvchilarning grammatik qoidalarni eslab qolishdagi qiyinchiliklari.

So‘zlarning kelishikdagi shakllarini to‘g‘ri qo‘llay olmaslik.

Ona tilidan boshqa tillarga ta‘sir qilish natijasida xatolarga yo‘l qo‘yish.

O‘quvchilarning darsga bo‘lgan qiziqishini oshirish muammosi.

Muammolarni hal qilish yo‘llari

O‘quvchilarni dars jarayoniga faol jalb qilish.

Amaliy mashg‘ulotlarni ko‘paytirish.

Soʻz va gaplar ustida mustaqil ishlashga yoʻnaltirish.

Oʻqitishda zamonaviy pedagogik texnologiyalar va innovatsion metodlardan foydalanish.

Xulosa

Boshlangʻich sinflarda kelishik qoʻshimchalarini oʻrgatish oʻquvchilarning til madaniyatini rivojlantirish va grammatik savodxonligini oshirishda muhim ahamiyatga ega. Oʻqitish jarayonida interfaol metodlardan foydalanish orqali bolalarning mavzuga boʻlgan qiziqishini oshirish va bilimlarini mustahkamlash mumkin. Shu sababli, oʻqituvchilar samarali metodlarni tanlash va ularni amaliyotda qoʻllash orqali natijadorlikka erishishlari lozim.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR ROʻYXATI:

1. Ona tili metodikasi (Boshlangʻich taʼlim fakulteti talabalari uchun darslik):[Qosimova , S.Matchonov,X Gʻulomova,Sh. Yoʻldoshova,Sh. Sareyiv.-T.'NOSHIR",-2009.
2. Qoʻchqorov.Sh. "Hozirgi oʻzbek adabiy tili"-Toshkent:Oʻqituvchi,2001
3. Mahmudov.N,Nurmatov.A. "Oʻzbek tilining nazariy grammatikasi"-Toshkent:Fan.2005.